

O spektakularnih teorijah

Družbene teorije devetdesetih so v Sloveniji izgubile tisto spektakularnost, ki so jo imele pred desetletjem. Nihče si več ne domišlja, da bi lahko danes vodili teoretske razprave kot nekakšno uverturo rockovskemu happeningu. Pa vendar so bili izpostavljeni filozofi in sociologi v tem času skoraj tako znani kot njihov estradni pendant. Vsak kolikor toliko izobražen mladec je moral zablesteti na salonskih žurih z enigmatičnim lacanovskim žargonom, še celo najbolj režimski funkcionarji so pričeli koketirati in se lišpati s postmarksistično terminologijo. Razumevanje kompleksne in konfliktna družbenosti se je omejevalo na preproste, hkrati pa odmevne teoretske modele. Popularna je bila teorija civilne družbe, ki je okosteneli in neživljenjski socializem opisovala skozi dihotomni model država vs. civilna družba. Teorijo je v primerjavi s klasičnimi teoretskimi koncepti resda obvladovala preproščina, vendar je v času prebujanja protisocializma zmogla večjo mobilizacijsko moč. Nova družbena gibanja, civilnodružbene pobude, skupine intelektualcev, disidentov in prizadetih občanov so podpisovali peticije, ki so jih objavljali v javnih medijih, organizirali alternativne simpozije in tiskali neukrotljive revije, ki so jezile vladajoče državne strukture. Na državo se je pritiskalo, naj prevzame odgovornost, v razmerah, ko je ideološko razglašala svoje samoodmiranje, ter tako v soočanju s civilno družbo pokaže svoj pravi obraz. Depolitizirana družba je zase zahtevala politično sfero. Oblast je kmalu izkusila, da represija nima prihodnosti, ter se poskusila reformirati tudi tako, da se je odprla nepravovernim teoretskim vplivom. Marsikateri kritik socializma je postal resen sogovornik na simpozijih, ki jih je organizirala prenavljajoča se partija v upanju, da bo s hibridnimi konstrukti, kot je npr. nestranski pluralizem, ohranila politično prednost. Kakorkoli že, oblast se je naučila poslušati teorijo, civilizirala se je in tako začela prakticirati popreje zgolj deklariran razsvetljenski ideal. Intelektualce je zajela evforija samopomembnosti, saj se v zgodovini redkokdaj zgodi, da jih jemljeta resno tako ljudstvo kot tudi oblast. Slovenija je postala sodobna družba, kjer so pravila spektakelske družbe odrejala pomemben prostor tudi družbeni teoriji. Med teorijo in spektaklom pa obstaja etimološka vez: teoretik ali spektator je v obeh primerih gledalec. Heroična teorija osemdesetih let ni bila veyeursko izvzeta iz družbenih bojev, bila je pravi primer leninske vojskujoče se teorije. Ostane

vprašanje, kdo je stal v ozadju, na varni distanci? Kdo je bil dejanski spektator? Je bilo res tako, da so tisti, ki naj bi ravnali, gledali in tisti, ki naj bi gledali, ravnali? So teoretiki postali ljudstvo in ljudstvo opazovalci? Gotovo je, da je ljudstvo imelo svoje razumnike in da so ti, skupaj s heroičnimi intelektualci, postali Demos. Demos pa je bil za grške intelektualce nekaj onkraj politike, drhal brez politične forme. Slovenija se je tej pasti ognila in se formirala kot politična država. V partitokratski evforiji, ki jo omejuje logika malih števil, ni čudno, da je politika povsem absorbirala civilno družbo. Včerajšnji alternativci postanejo ministri, poslanci in državni uradniki. Toliko doktoratov in akademskih naslovov, kot jih krasi naše državne pisarne in strankarske vrhove, ni videti niti v najbolj razvitih državah! Civilna družba je umrla, danes pa le še razumniki, ki so v osemdesetih letih, zaradi pomanjkanja državljskega poguma, pogledovali z varne razdalje, čredniško podpisujejo pamflete, ki v protestniški preobleki slavijo rezervnega Führerja.

Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo je tudi v teh časih politične evforije ohranil distanco hladnokrvne družbene teorije in se navduševal nad temami, ki grejo onkraj spektakularnih teoretskih dihotomij. Ta teorija je bila manj spektakularna kot tista v osemdesetih letih, manj primerna za "alternativo", ker nima čemu biti alternativa. Tudi z nerazumljivimi žargoni se ne da več navdušiti brucov, le tu in tam pridobiš novega adepta, ki zmore ponavljati fraze starih junakov. V morju politične evforije smo hoteli biti svetilnik, ki kaže pot k drugačnim temam od tistih, ki si jih je domišljala nacionalna partitokracija s svojimi "usodnimi" zadevami. Nehote smo odpirali teme, za katere danes vidimo, da niso sledile "Evropi" in "svetu", ampak da smo jih odpirali istočasno. Medtem, ko smo pisali o new ageu ali o virtualni resničnosti ter so se nam posmihali tisti, ki so vajeni teoretskih junaštev in težkih besed, se v tej "Evropi" in "svetu" niso mogli načuditi, kako jih je lahko prehitel kdo v deželi, za katero niti ne vedo, kje je. Medtem, ko nekateri neuspešno promovirajo znanost s komercialnimi podvigi in prevodi v dvomljivo angleščino, se mi lahko pohvalimo, da nas citirajo tudi v tujih revijah. Tema neokorporativizma res ni spektakularna, je pa dovolj pomembna, da nemškojezična znanstvena revija opozori, da jo je v Sloveniji obravnaval "*Casopis za kritiko znanosti*". Droge, hendikepiranost, očetovstvo, toleranca itd. so teoretske teme, ki so bile obravnavane tako, da so dostopne široki strokovni javnosti. Družboslovje in humanistika se pri nas pogosto pritožujeta, da se jih "ne razume". "Ne razume" pa se jih tudi zato, ker sta nerazumljivi. Temeljna naloga teorije je, da komunicira s svojo javnostjo. Če te ni, jo pa mora ustvariti. Tudi literat, naravoslovec in tehnik se morata zanimati za družboslovje in humanistiko, kot je samo po sebi umevno, da naravoslovec lahko bere leposlovje, filozof pa je lahko techno-freak. "Vse, kar je sploh mogoče misliti, je mogoče misliti jasno. Vse, kar je mogoče izreči, je mogoče izreči jasno." /L. Wittgenstein, *Logično filozofski traktat*, 4.116/ Z jasnostjo ne mislimo

poenostavljanja teorije, ampak brisanje žargona, ki deli bralce na posvečene in neposvečene, žargona, ki proizvaja teoretske sekte.

Sredi devetdesetih ima Slovenija priložnost, da se normalizira. Če so se ljudje do zdaj obnašali kot tisti vaščani, ki so po vojni streljali na filmsko platno, ko so tam videli Nemce, je upati, da zdaj jemljejo politike toliko resno kot reklame za pralne praške. Volilna udeležba se je normalizirala. Vročekrvneži, ki še blodijo iz stranke v stranko iščoč svojega odrešitelja, bodo pod nadzorom evropskih standardov političnega obnašanja. Zdaj se lahko teorija glasno vpraša, po kakšnem modelu se bomo normalizirali. Razmišljanja o **socialnem partnerstvu** in **nevladnih organizacijah** niso teoretski prispevek revoluciji ali izrednim razmeram, so premišljanje tranzicije kot normalizacije, kot družbene umiritve, ne da bi precenjevali teoretski domet in omejitve, ne da bi zaupali v utopijo nekonfliktne družbe. Če koga hibrid socialnega partnerstva moti, si bo lahko pomagal s **teorijami incesta**. Če koga nevladne organizacije dolgočasijo z duhom socialnega pragmatizma, naj se ozre na podobe **politične mitologije**.

Normalizacijo si, seveda, vsak predstavlja po svoje. Klasična levica obuja mit socialne države in polne zaposlenosti, desnica posega po neokonzervativnih receptih vsesplošne privatizacije in obnove "vrednot". Socialna država pa je birokratizirana, draga in neučinkovita, zato so ji volivci obrnili hrbet in omogočili neokonzervativno revolucijo, ki pa je poglobila družbeno bedo in socialno anomijo. Sta v procesu normalizacije možni le ti dve alternativni ali pa gre za skrajnosti? Je državo mogoče instrumentalizirati, namesto da nas ona manipulira s svojim socialnoskrbstvenim totalitarizmom? Je državi mogoče predpisati odgovornosti, namesto da v imenu "vrednot" prenaša bremena s proračuna na ramena pavperiziranih družin? Spektakularna teorija na to ne more odgovoriti: enkrat je **spectaculum**, pogled, drugič pa **theoria**, gledanje, je torej nekakšen **patološki narcis**, ki se ukvarja sam s seboj ali pa zaradi sebe. Guy Debord je ponudil teorijo družbe spektakla. *That's another story!*

Darij Zadnikar